

sumptibus acceptandum obligari non posset. Cf. Lucidi (*I C. II n. 200*), et Bouix (*V. IV 4*). Notandum quod si parochus, loco praedicatoris quadragesimalis, aliquo anno praedicaret, stipendium eidem praedicatori debitum nullatenus (et nequidem praetextu cuiuscumque paupertatis) praetendere posset. S. C. C. apud Bouix (*l. c. 5*).

IV. Episcopum posse praecipere parochis ut in quadragesima post meridiem a praedicatione abstineant, suosque parochianos ad concionem in matrice mittant, notat etiam *Monitore l. c.* Non tamen posse impedire quemquam ne mane evangelium explicet, idque quamvis eandem explicationem tunc omittendi consuetudo adesset, declarat S. C. C. apud Ferraris (*l. c. n. 76*).

147. *Quid de sacra missione?*

I. Missiones (et exercitia spiritualia) sunt media valde efficacia ut paroecia melioretur et magna mala eliminantur, dummodo tamen bene peragantur, et parochus postea fructum conservare satagat.

II. Ad missiones procurandas parochus sub gravi teneri posset in tribus casibus. 1° Si iam necessariae essent ad supplendum eiusdem defectui, v. g. propter senium, habitualement infirmitatem etc.; maxime vero ad reparanda mala ex eiusdem negligentia vel scandalo orta; atque ad hoc ab Episcopo ipso cogi posset. 2° Si, non obstante eiusdem capacitate et diligentia, magnae inordinationes in paroecia adessent, atque ad sustinendas expensas media non deficerent. 3° Si ad satisfaciendum oneri alicuius legati missio periodice advocari deberet.

De re ista diffuso sermone egi in casibus conscientiae *an. 1893*, et in opusculo cui titulus *Discorso sulle sacre missioni*.

CAPUT V.

De speciali puerorum et iuvenum cura.

ARTICULUS I.

De cura puerorum.

148. *Quid imprimis est generatim advertendum?*

I. Plures parochi hac in re sunt valde negligentes: catechismum enim vel parum vel non bene faciunt.

II. Attamen cura puerorum valde cordi eis esse deberet; agitur enim 1° de fructu facili, non enim adhuc obstant praedicia, passionis, et reluctantiae sicut in adultis. 2° Agitur de fructu pretiosissimo; parochus enim ordinarie facile habebit pueros a sexto anno usque ad duodecimum, atque ita tempore satis diuturno, si bene et cum zelo partes suas praestet, tale ac tantum religionis fundamentum in iisdem efficere poterit, ut illos revera salvandi confidere valeat. 3° Agitur de obligatione gravissima, quae certe absque peccato mortali negligi nequit. Pius IX (*Encycl. Nostris*) dicit: « Eamque instructionem (puerorum) ad graviores sui muneris partes omnino pertinere meminerint (parochi) ». 4° Agitur de obligatione quae specialissimo modo urget diebus nostris; si enim iuvenes in fide et bonis moribus non fundentur, et contra mundi pericula non praemuniantur donec christianam doctrinam frequentare debent, nonne certo certius gliscentis incredulitatis et impiarum sectarum victimae evadent; et tunc quidnam ad illos salvandos facere poterit parochus?

III. Ut autem parochi optatum finem assequantur et muneri suo satisfaciant, debent 1° pueros instruere; 2° alia quoque praestare, ut quantum oportet de illis curam habeant.

PUNCTUM I.

De instructione pueris suppeditanda.

Tractanda sunt sequentia. 1. Catechismus pueris quibusnam diebus tradi debeat? 2. Quantum durare? 3. Qua aetate sint pueri advocandi? 4. De modis adhibendis ut pueri bona voluntate respondeant. 5. De mediis particularibus ut interveniant. 6. De mediis ut attentionem praesentent. 7. De mediis ut facilius addiscant formulas. 8. De necessitate explicationis, et de modo illam perficiendi. 9. An in parochis obligatio catechizandi pueros sit personalis?

149. *Quibusnam diebus catechismus pueris tradi debeat?*

I. Trid. (XXIV. iv) dicit: « Saltem dominicis et aliis « festivis diebus ». Servandae sunt etiam leges vel consuetudines dioecesanae v. g. ad parandos pueros sive ad sacramentum confirmationis, sive ad primam communionem.

II. Consuetudo se limitandi ad solos dies dominicos pro corruptela haberi debet, nisi ex consuetudine defectus suppleatur, v. g. in diebus ferialibus quadragesimae.

III. Non dantur vacationes; nec profecto quidquid valet consuetudo doctrinam christianam omittendi praetextu sive brevitatis dierum, sive (nisi forte ruri diebus messis praecise) laborum ruralium. Decisum a S. C. C. apud Lucidi (II. ix 101).

150. *Quantum temporis spatium in catechismo insuendum?* Pendet a numero puerorum aliisque circumstantiis, sed generatim una hora circiter.

151. *Qua aetate pueri advocari debent?* Ab usu rationis (et facile ante septennium), tunc enim ad actus virtutum theologalium, atque ad observantiam legis Dei et Ecclesiae teneri, nec non sacramento poenitentiae indigere incipiunt. Regulariter autem non prius quam annum duodecimum compleverint, erunt dimittendi; ut scilicet in christiana doctrina satis fundari, et praemuniri possint. Caeterum observandae sunt consuetudines dioecesanae, quae alicubi exigunt ut diuturniori tempore adolescentuli cate-

chismum frequentent, dum prius pro una vice, et dein pro principalibus solemnitatibus ad communionem admittantur, donec ultimo anno ad catechismum venire teneantur solum in quadragesima, et postea (prorsus approbati) ad sacramentum mensam pro libitu accedere valeant.

152. *Quid de mediis praecipuis ut pueri bona voluntate respondeant?* 1° Imprimis curet parochus ut percipiant quid sit doctrina christiana; quomodo scilicet distinguatur a scholis profanis, quatenus agitur de verbo Dei, et de via salutis aeternae. 2° Bonis modis procedat. 3° Aemulationem excitare satagat; in quem finem (iustitia semper et debita discretionem servata) distinctiones, laudes, munuscula, maxime vero publica praemiorum distributio (post examen singulis annis), valde deserviunt. Quoad haec praemia, bene esset si in decursu anni distribuerentur singulis vicibus puncta bona ab hoc vel illo promerita propriis genitoris ostendenda, atque ad praemii regulam desumendam in fine anni. Praemia non solum pro scientia, sed etiam pro diligentia, attentione, devotione etc. assignari debent. Non plurima sint, sed nequidem ita pauca ut paucissimi illa sperare possint. Non in pecunia aut dulcariis; sed in imaginibus, coronis, numismatibus etc. maxime vero in libris devotis, consistant. Ad excitandam aemulationem iuvat quoque, si, puero grandiore respondere nesciente, parochus efficiat ut puer minoris aetatis (quem magis instructum dignoscit) respondeat. 4° Valde deservit etiam si pueri moneantur, quod, nisi bene se gerant vel talem an talem catechismi partem bene didicerint, ad Confirmationem, vel Communionem non admittentur etc.

153. *In particulari quaenam industriae deserviunt ut pueri assidue et libenter interveniant?* 1° Hora eis magis commoda eligatur. 2° Eorum elenchus quotannis conficiatur, singulis vicibus advocentur, et qui desunt notentur; aut quotannis cuilibet puero libellus tribuatur, qui singulis vicibus ad Ecclesiam portetur, in eoque (ad interventus testimonium) finito catechismo parochiale sigil-

lum imprimatur. Quid de parochis qui nesciunt quidem quot pueros edocendi sint? Nunquid ita ignorant quot agnos in ovili habeant? 3° A percussione, vituperiis, publicis irrisionibus etc., quae tam pueris quam genitoribus odiosissima sunt, parochus abstineat; sed ad obtinendum silentium atque attentionem, aliis mediis, quae non desunt, ut infra explicabitur, utatur. 4° Non permittat ut unus contra alium delationes publice sibi faciat. 5° Si divites concurrant, eos cum plebeis et sordidis non confundat. 6° Quae pueris placent adhibeat; cuiusmodi sunt speciatim boni modi; laudes et praemia iuxta meritum, aut sortitio (quae plurimum iuvat) nonnullorum munusculorum (pro interventu) singulis vicibus; cantica spiritualia; exempla etc. 7° Nihil dico de admonitionibus sive in genere, sive in particulari quoad genitores, sive obsecrando, sive etiam increpando et comminando (iuxta prudentiam), si forte in mittendis filiis ad catechismum negligentes essent.

154. Potestne parochus facile condescendere genitoribus, qui dicunt se non mittere filios ad Ecclesiam, sed instruere illos per se ipsos, vel per magistros? Negative; instructio enim, quae a personis saecularibus datur, magisterium Ecclesiae supplere non potest; pueri enim ex una parte in sacerdotibus (non item in saecularibus) vocem Dei venerantur; et ex alia explicationes (in quibus solis vera instructio consistit, ut infra videbimus) aut nullas, aut insufficientes, aut, cum erroribus commixtas habituri essent. Parochus itaque curabit ut pueri ad se mittantur. Intellege quantum fieri potest, in civitatibus enim a divitibus et nobilibus ordinarie apud nos hoc obtineri nequit.

155. Quamvis autem genitores dicerent, se mittere filios ad alios parochos vel sacerdotes, nequiret parochus facile acquiescere. Patet quia 1° Valde expedit ut parochiani iam inde a pueritia ad paroeciam propriam accedere se assuescant. 2° Si pueri ad ecclesiam propriam accedunt, parochus de accessu ipso eiusque assiduitate certam notitiam habebit; secus, ut plurimum, in incertitudine ver-

sabitur. 3° Pueri maiorem parochi proprii timorem (et proinde maiorem addiscendi curam) habere solent. Familiae quoque magis curabunt ut filii ad catechismum accedant, ne de negligentia a parochio proprio redarguantur. Adde quod parochi proprii maiorem parochianorum suorum curam habere solent. 4° Parochus de facto suo, nempe de diligentia in instruendis pueris, nec non de instructionis ordine, copia et perfectione, certus erit: sed non ita (ut plurimum) quomodo alii se gerant cognoscere poterit. 5° De hoc extat responsio S. C. C. ad Card. Lambertini. Excipe nisi, attentis circumstantiis (v. g. difficultate itineris) omnino expediret ut facultas adeundi aliam paroeciam vel habendi instructionem ab alio sacerdote (saltem sub conditione ut identidem propria paroecia adeatur) tribueretur. Cf. *Casus Consc. 1884 (Cas. 1 in fin.)*.

156. *Quid de mediis ut pueri non evagentur et attentionem praestent?* 1° Pueri sedeant. 2° Sedilia (si fieri possit) ita collocentur, ut pueri nec tam facile ad ecclesiae ianuam oculos vertant, nec invicem se inspiciant. 3° Ad minus tres classes efformentur, et (si fieri possit) unaquaeque in locis separatis proprium instructorem (quoad formulas) habeat. Pueri 6-8 annorum in infima; 9-10 in media; 11-12 in superiore classe regulariter constituentur. 4° Instructor non deambulet, sed eo loco se collocet ut semper unico intuitu pueros omnes inspicere possit. 5° In exigendo silentio firmissimum se demonstret. 6° Si quem paullisper evagatum deprehendat, nulla interiecta mora, illum ad attentionem revocet. 7° Si quoad aliquem id non iuvet, illum in loco separato aut prope se collocet. 8° Benevolum quidem se ostendat, sed gravitatem praeseferat; ita ut pueri, dum illum amant etiam timeant ac vereantur. 9° Catechismum explicando, ad modum non concionis sed dialogi procedat, pueros scilicet interrogando, ita ut fere ex continuis interrogationibus et responsionibus tota instructio perficiatur (Hoc monitum magni momenti, et, pene dixerim, prorsus substantiale est). 10° Interrogatio-

nes ad pueros omnes in globo dirigantur, ita tamen ut non omnes respondere debeant; sed exigatur ut hic vel ille respondeat (ordine non servato), atque etiam interdum exigendo responsum ab illis qui paullo antea responderunt, saepiusque interrogando eos qui facilius evagantur. 11° Instructio sit brevis, et proinde succus attendatur et vana eruditio resecetur. 12° Denique exempla, similitudines, sermonis claritas et familiaritas, laudes, praemia etc. sicut deserviunt ut pueri libenter adveniant, sic proderunt ut attentionem praestent.

157. *Quid de mediis ut pueri bene addiscant formulas?* 1° Unicuique classi propria materia intra duos annos evolventa, repetenda et perfecte addiscenda, designetur. 2° Utendum catechismo dioecesano. 3° Curandum ut qui legere sciunt, catechismum ipsum domi habeant; ut sic citius illum memoriae mandent. 4° Curandum ut in familiis zelus docendi catechismum promoveatur. 5° Pauca intra eandem diem Instructor doceat; ordinatim procedat; nec transeat ad sequentem interrogationem, nisi maior puerorum pars bene responderit ad praecedentem. 6° Responsum ipse prius enuntiet; postea efficiat ut omnes in globo illam secum clare et distincte iterum iterumque repetant; dein singulos (ut supra n. 156. 10) interroget; atque denuo omnes in globo etc. 7° Sub initio catechismi repetantur interrogationes Dominicae praecedentis; et in fine proponatur materia Dominicae sequentis. Sed aliqua ex istis expedit ut sequenti modo melius declarentur.

158. Unicuique classi proprius magister vel propria magistra praeficiatur. In parvis paroeciis magister pro masculis et magistra pro foeminis; imo magistrae etiam pro masculis (parvulis) deservire possunt. In magnis paroeciis oportet ut unaquaeque classis subdividatur, et cuilibet subdivisioni magister vel magistra assignetur. Destinanda sunt loca aptiora ne confusio oriatur. Expedire solet etiam (speciatim in civitatibus et oppidis) ut prius fiat catechismus pueris classium inferiorum, quibus dimissis, classis superior adveniat.

Oportet ut magistri nedum bene sciant interrogationes et responsiones, sed etiam debitas cautelas habeant et in omnibus bene se gerant. Quatenus itaque opus sit, parochus illos prius doceat, et quomodo res procedant invigilet.

159. Magistri vel magistrae quomodo inveniuntur? Praeter parochi ipsius vicarium, deservire valent 1. Clerici; imo et sacerdotes alia officia incompatibilia non habentes, qui advocari (imo etiam ab Episcopo, ut ostendit *Mo-*

nitore XIII. 519. obligari) possunt. 2. Boni iuvenes (quoad masculos) alique boni laici (maxime ex illis qui ad comitatum parochialem pertinent). 3. Illae bonae puellae quae melius aliis christianam doctrinam didicerunt, vel aliae piae foeminae, quae (ut experientia patet) faciliter inveniuntur et optime deservire solent. N. B. His magistris parochus sive de proprio, sive concurrente dicto comitatu, praemia aliqua tribuat. Insuper illis significet indulgentias quae a Romanis Pontificibus, pro docenda doctrina christiana, concessae fuerunt.

160. Quam male se gerant parochi, qui docent catechismum a se ipsis confectum, ostendi in *Casibus conscientiae (an. 1895 pag. 80)*. Ad uniformitatem et securitatem, optandum ut catechismus pro tribus praedictis puerorum classibus, et alter magis copiosus pro adultis, summa cura conficerentur, atque (ut erat in votis Concilii Vaticani) in toto Orbe Catholico adhiberentur. Sed nunc saltem oportebit ut catechismus, sive provincialis sive dioecesanus a proprio Episcopo designatus (aliis prorsus exclusis) a parochis omnibus adhibeatur; et bene compactus (gall. *relié*) a typographis exeat, et in familiis omnibus inveniatur.

161. *Quid de necessitate explicationis et de modo illam perficiendi?*

I. Quod parochi ad explicationem istam vere obligentur, patet ex Bened. XIV (Const. *Etsi minime*), et ex ipsa rei natura. Formulae sunt nucleus evolendas et semen irrigandum; et plurima in solis formulis expressa pueri nullatenus intelligerent, illaque sicut echo vel psittacus repeterent. Panis non frangeretur, et nequidem ostenderetur, sed (ut bene dicit P. Segneri, *Par. istr.*) traderetur clausus in capsula, quin miseri pueri illius clavem habeant. Omissio itaque explicationis (quoad fidem, legem Dei et Ecclesiae, nec non quoad sacramenta aliaque media salutis) sine dubio non leve sed mortale peccatum constitueret.

II. Explicatio autem non utcumque sed sequenti modo peragi debet. 1° Non sufficit suggestum ascendere et instructionem ad populum facere, quamvis tunc pueri quoque praesentes essent. Explicatio pueris facta populo quoque (si praesens sit) deservire potest; sed non viceversa. Instructio ad modum concionis fere nihil pueris deservit. 2° Summam claritatem tum quoad ideas et rationes, tum quoad verba, parochus servet. 3° Explicationem valde dividat, atque (ut ita dicam) panem per frustula porrigat; unde (ut supra dicebam) ad modum dialogi (et quidem minuti) procedat; semperque curet ut, quod pueri sensum bene intellexerint, tutus evadat. 4° In hunc finem saepe

oportet ipsam interrogationem principalem explicare. 5° Postquam puer interrogatus responderit ad sensum sive bene sive male, parochus interroget alium dicendo: *Quid tibi videtur? Rectene respondit?* Dein declaret an bene an vero male responsum fuerit; et, si male, dicat quomodo respondendum fuisset; et, si opus sit, rem melius explicet. Denique eadem super re plures pueros interroget; donec certus evaserit quod omnes satis intellexerint.

III. Sed tenebiturne parochus singulis vicibus explicationem facere singulis classibus? Supponendo illum esse solum, nec alios habere pro explicationibus idoneos, respondeo quod si hunc laborem suscipere posset et reapse susciperet, valde esset laudandus; sed bonum effectum sufficienter obtineret, si singulis vicibus pueris classis superioris instructionem faceret; seriam scilicet et completam instructionem tum circa fidem, tum circa legem Dei et Ecclesiae, tum circa media salutis (sacramenta, orationem etc.) intra biennium eis tribuendo. Imo (in rigore) non esset culpandus parochus, si dictis pueris classis superioris aliqua rara vice explicationem non faceret; dummodo in substantia efficeret, ut (secluso periculo hallucinationis in re tanti momenti) circa omnia praedicta sufficienter instructi remanerent.

IV. Dices: Nunquid ergo parochus a quavis explicatione facienda pueris classium inferiorum se eximere poterit? Negative. Res enim magis necessariae, quoad fidem, mores, et media salutis, eis quoque explicari debent. Id autem praestabit parochus 1° dum ad sacramentum confirmationis illos praeparat; 2° identidem infra annum, nempe illis raris vicibus in quibus classi superiori explicationem (ut supra) non faceret; et praecipue statim post Pascha, ut ipsi quoque ad confessionem annuam disponantur; 3° designando aliqua documenta magis necessaria, quae a magistris (iis classibus praepositis) pueris saepe commemorantur.

162. *Obligatio catechizandi pueros estne personalis, an vero posset parochus id muneris aliis committere?* Quoad formulas certe potest parochus aliena opera uti; dummodo sit certus quod bene praestetur. Quoad explicationem vero, iuxta praesentem disciplinam, obligatio est parochi personalis. Patet ex declaratione Inn. XI dicentis: « Teneri per se ipsos docere (pueros) ». Cf. Lucidi (*I. n. 338*). Si sit impeditus, curet ut sacerdos bene instructus eiusdem vices suppleat; sed ordinarie clericis non fidat.

163. *Quid si ob paroeciae vastitatem oporteret ut aliqua puerorum pars alibi instrueretur?* Tunc etiam parochus non omnino eximeretur ab illorum puerorum instructione; sed identidem, et speciatim occasione admittendi eos ad Confirmationem atque ad primam Communionem, eos non solum quoad formulas, sed etiam (imo praecipue) quoad sensum, instruere vel examinare deberet.

Idem dic de pueris divitibus, qui alicubi solum ea occasione ad parochum mitti solent. Cf. Benedicto XIV Const. *Etsi minime*.

164. *Estne curandum ut magistri in scholis laicis catechismum doceant?* Affirmative, sed solum quoad formulas, non vero quoad explicationes, periculum enim esset ne sive ex ignorantia, sive etiam quandoque ex malitia et ex falsis principiis, quibus (speciatim hodie) imbuti esse possunt, errores et quidem gravissimos tradituri essent.

PUNCTUM II.

De cura quae (praeter instructionem) puerorum haberi debet.

165. *Sufficitne curare ut pueri catechismum addiscant?* Negative: bene vero oportet etiam 1° Cavere ne occasione catechismi in aliquod spirituale offendiculum incurrant. 2° Procurare ut iam inde ab illis teneris annis vitia declinent, virtutes exercent, et uno verbo in vita

vere christiana assuefieri incipiant. 3° Satagere ut bene faciant primam communionem. 4° Antequam catechismum frequentare cessent, perseverantiae consulere, atque illos, quantum fieri potest, in tuto ponere.

166. *Quomodo cavebit parochus, ne pueri occasione catechismi in aliquod spirituale offendiculum incurrant?*

1° Explicationes, quae spectarent ad sacramentum matrimonii, virginitatem Mariae SS. mae et sextum praeceptum, qua parte in malitiam conicere possent, praetermittat. Dixi *qua parte*; oportet enim summopere ut pueri etiam contra peccata in materia sexti praemuniantur. Sed hoc ita praestari debet, ut, si adhuc innocentes sint, malitiam non addiscant; quod obtinetur loquendo in genere de signis (e. g. erubescitiae, timoris punitiois etc.), quibus dignoscitur aliquid esse malum et peccatum. 2° Loquendo de defectibus qui ordinarie solent esse veniales, caveat ne istorum malitiam ita exaggeret, ut pueri exinde colligere possint esse mortales. 3° Non solum pueros a puellis separatos servet, sed etiam curet ne in sedilibus ita collocentur, ut illi istas in facie conspiciant. 4° Dum ad Ecclesiam venire incipiunt, curandum ut aliquis sit praesens eisque invigilet, ne in ipsa Ecclesia aliquid mali faciant, maxime vero ne duo eodem tempore ad loca secreta se conferant. 5° Curandum est etiam ne extra Ecclesiam, dum ad catechismum veniunt aut ab illo recedunt, per viam immorentur. Monita hac de re pueris, et aliquando genitoribus dentur. Ruri aliqui boni parochi exigunt, ut pueri processionaliter et recitando rosarium veniant et redeant, aliquo cum cruce praecedente. Certe optima regula est prius foeminas, et dein solum circiter post horae quadrantem masculos domum mittere. Bona regula est etiam (intellige semper ruri) campanae sonitu significare genitoribus catechismum esse finitum, ut, si forte pueri in via immorentur, id cognoscere eosque punire possint. 6° Puellae, speciatim grandiores, clericis instruendae non dentur.

167. *Quomodo procurabit parochus, ut pueri iam inde a teneris annis vitia declinent, virtutes exercent, et vitae vere christiana assuefieri incipiant?*

1° Aliquod monitum maioris momenti (modo circa peccati eiusque occasionis fugam; modo circa poenitentiam post peccatum; modo circa orationes matutinas et vespertinas maxime vero recursum ad Deum adveniente tentatione: modo circa memoriam praesentiae Dei et aeternarum veritatum; modo circa frequentiam sacramentorum etc.) antequam discedant, semper vel fere semper illis dabit. 2° In exhortationibus non remisse sed ita ferventer loquatur, ut pueri etiam ex eius vultu, voce, gestibus etc. cognoscant quod ex corde loquitur et de rebus magni momenti agitur; neque solum intellectu addiscant sed etiam affectu moveantur. 3° Explicando catechismum, pro re nata, ad applicationes practicas (etsi breviter) descendat. Explicat v. g. dogmata de inferno, et de purgatorio? Dicat: Quis ibit in infernum?... Quis in purgatorium?... 4° In ipsis correctionibus advertentias morales immisceat (v. g. itane timorem Dei habes?... Nonne scis quod Ecclesia est domus Dei etc.?) 5° Efficiat ut in Ecclesia sint non solum devoti, sed semper occupati in piis exercitiis; v. g. visitando SS. mum Sacramentum, peragendo *Viam Crucis*. Efficiat speciatim ut Missam reverenter audiant, rosarium recitando, aut librum devotum legendo. Efficiat praecipue ut ad confessionem iam inde ab anno septimo frequenter accedant; ad quod obtinendum optime deserviret, si quolibet mense fixus designaretur dies, in quo (post Missam parochialem) omnes (non adhuc ad communionem admissi) ad confessionem (piis foeminis eos praeparantibus et pluribus se praestantibus confessariis), accedere possent. 6° Si parochus exercitia spiritualia aut missionem paroeciae procuraret, valde expediret ut pueri separatim a populo advocarentur.

168. *Quid notandum circa primam communionem?*

1° Apud nos generatim (saltem ruri) expedire non solet ut pueri ad primam communionem admittantur, nisi prius